

EURO MUUTTI HINNAT, hintataso ei muuttunut

■ Timo Koskimäki

Euro ei nostanut hintatasoa, mutta mielikuvia hintojen noususta ruokkivat samoihin aikoihin muista syistä sattuneet elintarvikkeiden ja polttoaineiden hintojen korotukset.

Käteisvaluutta euron käyttöönotto tammikuussa 2002 oli pohjimmiltaan valuuttatekninen muutos. Euroalueen valuutat oli jo vuodesta 1998 sidottu kiintein keskinäisin kurssein. Euroalueen talouden rakenteissa tai toimintatavoissa ei euron käyttöönoton yhteydessä tapahtunut muutoksia.

Kansalaisten kannalta muutoksesta sen sijaan aiheutui suuria käytännöllisiä ongelmia. Kuluttajille tavaroiden ja palvelusten hintojen hahmottaminen uuden valuutan yksiköissä oli ymmärrettävästi hyvin hankalaa.

Yritysten kannalta kysymyksessä oli myös hinnoittelun ongelma. Vanhojen markkahintojen muuntaminen euromääräisiksi virallisen muuntokurssin avulla oli vain ensimmäinen askel tässä prosessissa. Ennemmin tai myöhemmin yksittäisten hyödykkeiden hinnat oli sovitettava käytössä olevien kolikoiden ja seteleiden mukaisesti. Lisäksi oli hinnoittelun yhtenä ohjenuorana käytetty niin sanottua psykologista hinnoittelua – hintojen tulee olla sopivia paitsi käytössä olevaan käteisrahaan, myöskin kuluttajan kannalta helposti hahmottuvia.

Euron käyttöönotto tarjosi siis monia mahdollisuuksia hintojen vaihkeeseen korottamiseen. Ei ihme, että kuluttajat ja ekonomistitkin odottivat, että uuden rahan myötä inflaatio kiihtyy, eli yleinen hintataso nousee.

Hintatason muutoksia kuvaavan virallisen tilaston ja euron käyttöönottoon liittyvien muiden hintaseurantojen tulokset kuitenkin osoittavat, että euron käyttöönotolla ei ollut käytännössä vaikutusta yleiseen hintatasoon. Näin siitä huolimatta, että lähes kaikki nimellishinnat muuttuivat valuutan vaihtumisen myötä.

Tammikuussa 2002 inflaatio kiihtyi – mutta ei euron vuoksi

Tammikuun 2002 inflaatioluku näytti toteuttavan euroinflaatiota ennakoineiden kuluttajien ja ekonomistien odotukset. Inflaatio kiihtyi joulukuun 1,8 prosentista 2,3 prosenttiin. Oli varsin helppoa tulkita muutos euron aiheuttamaksi.

Tammikuun hinnanmuutosten tarkempi analysointi antoi kuitenkin viitteitä siitä, että kiihtynyttä inflaatiota ei noin vain ole syytä kirjata euron syyksi. Suurimmaksi syylliseksi inflaatioon osoittautuivat polttoaineet ja elintarvikkeet (taulukko 1). Elintarvikkeiden hintojen nousu liittyi vihannesten hintojen nousuun. Vihannesten hintojen nousun taustalla kuitenkin oli sääoloista tuotantoalueilla johtunut huono sato. Vihannesten hinnat nousivat yhtä lailla myös euroalueen ulkopuolisissa maissa. Sama koski polttoaineiden hintoja, jotka pitkälti seuraavat maailmanmarkkinahintoja.

Ravintoloiden anniskeluhinnat sekä useat julkisen sektorin perimät maksut nousivat myös selvästi. Julkisen sektorin osalta vuoden vaihteessa tapahtuvat maksujen korotukset ovat tavanomaisia. Näyttää kuitenkin siltä, että korotukset eivät olleet pelkästään budjettitekniikan laskelmien tu-

Taulukko 1**Inflaation vaikuttaneita tekijöitä, joulukuu 2001 ja tammikuu 2002**

| | Joulukuu 2001 | Tammikuu 2002 | Muutos inflaation vaikuttaneissa tekijöissä joulukuu 2001 – tammikuu 2002 |
|-----------------------|--|--|---|
| | Vaikutus inflaation, prosenttiyksikköä | Vaikutus inflaation, prosenttiyksikköä | Prosenttiyksikköä |
| Elintarvikkeet | 0,8 | 1,0 | 0,2 |
| Vaatteet ja jalkineet | 0,1 | 0,0 | -0,1 |
| Asuminen | -0,5 | -0,5 | 0,0 |
| Polttoaineet | -0,6 | -0,3 | 0,3 |
| Ravintola-ateriat | 0,1 | 0,1 | 0,0 |
| Työpaikkaruokailu | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Ravintola-alkoholi | 0,0 | 0,1 | 0,1 |
| Valmismatkat | 0,0 | 0,1 | 0,0 |
| Hotellihuone | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Parturi ja kampaamo | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Julkinen sektori | 0,2 | 0,3 | 0,1 |
| Yhteensä | 1,8 | 2,3 | 0,5 |

loksia, vaan hintoja myös sovitettiin euroon paremmin sopiviksi.

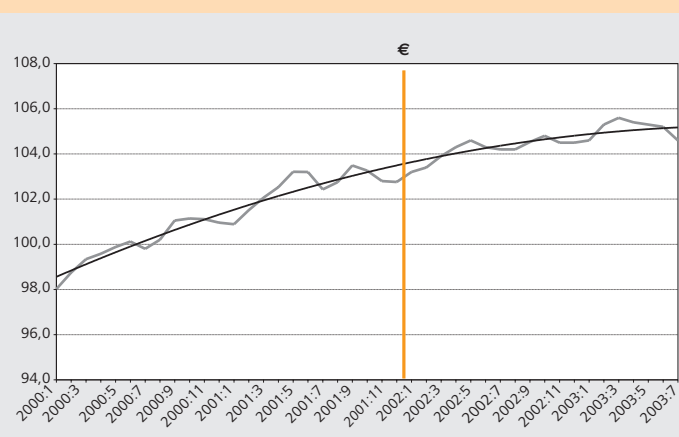
Yllä olevan perusteella Tilastokeskus kertoi julkisena arvionaan euron käyttöönoton vaikuttaneen tammikuun 2002 kuluttajahintoihin vähän tai ei ollenkaan.

Ennako-odotukset olivat kuitenkin vahvempia kuin virallinen tilasto. Tammikuun kuluttajahintatietojen julkistamisen jälkeen eräs iltapäivälehti esitti niin sanottuna päivän kysymyksenään seuraavan: "Oletko samaa mieltä Tilastokeskuksen kanssa, että euron tulo ei ole juuri nostanut hintoja?". Vastausten jakauma oli tilastoviranomaisen kannalta vähemmän mairitteleva: 94 prosenttia kyselyyn vastanneista oli asiasta eri mieltä, vain 6 prosenttia piti arviota oikeana. Kyseessä lienee kautta aikojen vähiten uskottu virallinen tilastotieto.

Myöhemmin julkaistut viralliset hintaindeksit kuitenkin vahvistavat tammikuussa tehdyn ennakoarvion. Euron käyttöönotto ei aiheuttanut yleistä hintatason nousua (kuvio 1). Sama tulos on saatu Kuluttajatutkimuskeskuksen päivittäistavarakauppaa koskeneista erityisselvityksistä (Aalto-Setälä ym. 2003)¹ ja kuluttajaliiton vapaaehtoisvoimin toteutetuista hintakeruista (Luukko 2003¹).

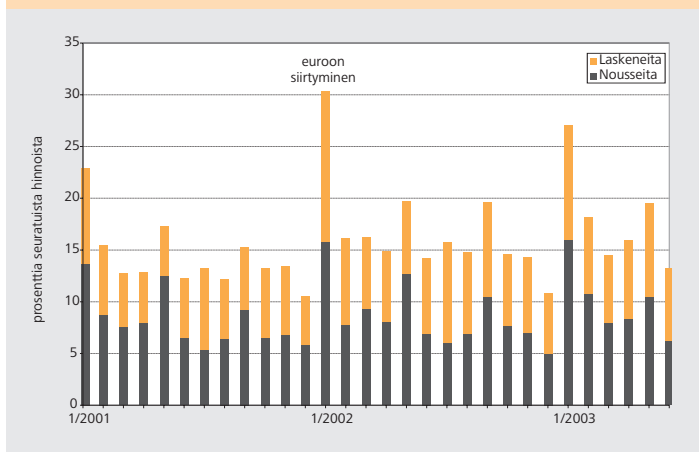
Hinnoittelussa suuri myllerrys

Vaikka yleinen hintataso ei juuri muuttunut euron käyttöönoton myötä, hyödykkeiden hinnat toki muuttuivat. Osin hintoja sovitettiin euroon paremmin sopiviksi jo ennen euron käyttöönottoa. Esimerkiksi iltapäivälehtien hinnat nousivat jo aiemmin viidestä markasta kuuteen markkaan, joka siten euron käyttöön tullessa pyöristettiin yhteen euroon. Kovin merkittävää tällainen hintojen ennakkoon sopeuttaminen ei kuitenkaan näytä olleen.

Kuvio 1**Kuluttajahintaindeksi 2000=100 ja euron käyttöönotto**

1) Ks. myös Aalto-Setälän ja Luukon artikkelit tässä lehdessä.

Kuvio 2
Hintojen muutokset 1/2001 – 6/2003



Tammikuussa 2002, kun euro otettiin käyttöön, päivittäistavaroiden hinnoista muuttui konversion yhteydessä noin kolmannes. Muuttuneiden

hintojen lukumäärä on selvästi suurempi kuin yleensä tammikuussa. Hintojen muutokset myös jatkuivat hieman tavanomaista vilkkaampana koko vuoden 2002 (kuvio 2). Kuitenkin hintojen muutoksista euron käyttöönoton yhteydessä suunnilleen puolet oli hintojen korotuksia, puolet hintojen laskuja. Vaikutus yleiseen hintatasoon jäi näin ollen vähäiseksi. □

Kirjoittaja johtaa kuluttajahintaindeksin laskentaa Tilastokeskuksen Hinnat ja palkat -yksikössä.

Lähteet:

Aalto-Setälä, V., Halonen, M., Nikkilä, M., Peura-Kapanen, L., Rajas, A., Saarinen, P. (2003): Euro, kuluttajat ja markkinat (2003). Kulutustutkimuskeskus. Helsinki

Tilastokeskus: Kuluttajahintaindeksi. Julkaistut indeksisarjat ja indeksiä varten kerätty hinta-aineisto 2001–2003.

Kuluttajaviraston julkaisusarja 5/2002. Arkielämän kansalaistoimintaa – eurohintaseuranta Kuluttajaviraston ja Suomen Kuluttajaliiton yhteishankkeena.

Kuluttajahintaindeksi mittaa inflaatiota

Yleisen hintatason muutoksen – inflaation – tilastointi on periaatteessa yksinkertaista. Valitaan edustava otos kulutustavaroita ja kuluttajapalveluja tarjoavista liikkeistä ja toinen edustava otos liikkeiden myymistä tuotteista. Sitten seurataan valittujen hintojen muutoksia liike ja tuote kerrallaan, kuukaudesta ja vuodesta toiseen.

Suomessa inflaation mittarina käytetään kuluttajahintaindeksiä. Kuluttajahintaindeksin tekninen rakenne on seuraavanlainen:

- **Yrityсотokset:**
 - Päivittäistavarakauppa: noin 250 liikeyritystä ja 150 huoltoasemaa (polttoaineet)
 - Kestokulutushyödykkeet, vaatetus, ravintola- ja eräät muut palvelut: noin 3 000 liikeyritystä
 - Julkiset palvelut, vakuutus ja rahoitus, viestintä, asuminen, terveydenhoito ym.: Erillisiä toimialakohtaisia tiedonkeruujärjestelmiä otoksina (esimerkiksi viestintä, vuokrat) ja kokonaisaineistoina (esimerkiksi omistusasuminen, sairaanhoito, alkoholi)
- **Hyödykeotokset:**
 - Päivittäistavarat, kestokulutushyödykkeet ja vaatetus noin 400 hyödykettä, erilaiset palvelut noin 100 seurattavaa palvelua; lisäksi asuminen, terveydenhoito ja muut erillisistä tilastojärjestelmistä saatavat hintatiedot.
 - Kuukausittain seurataan suorassa tiedonkeruussa noin 50 000 hintaa.

Kootuista hinnoista lasketaan painotettu keskiarvo. Painot on arvioitu vuoden 2000 kansantalouden tilinpidon mukaan (yksityinen kulutus). Hyödyke- ja liikeotokset on poimittu vuonna 2001. Hyödyke- ja liikeotosta pidetään juoksevasti ajan tasalla päivittämällä markkinoilta pois-tuvat liikkeet ja hyödykevariantit.